

ЧЕРХАВА О. О.

Національний університет “Львівська політехніка”

ДИСКУРСИВНА КОМПОЗИЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ТЕКСТУ

(на матеріалі англо-, німецько-, україно- та російськомовних календарних релігійних путівників)

У статті розглянуто аспекти вивчення релігійного дискурсу як міждисциплінарного явища; представлено різні дефініції релігійного дискурсу та запропоноване найбільш коректне його науково вмотивоване визначення; установлено співвідношення між поняттями “структура релігійного дискурсу” і “дискурсивна композиція”; виявлено складники дискурсивної композиції релігійних текстів; проаналізовано заголовки англо-, німецько-, україно- та російськомовних календарних релігійних путівників з погляду їх дискурсивної композиції.

Ключові слова: релігійний дискурс, структура релігійного дискурсу, дискурсивна композиція, релігійний текст, календарний релігійний путівник.

В статье рассмотрены аспекты изучения религиозного дискурса как междисциплинарного явления; представлены разные дефиниции религиозного дискурса и предложено наиболее корректное его научное определение; установлено соотношение между понятием “структура религиозного дискурса” и “дискурсивная композиция”; выявлены составляющие дискурсивной композиции религиозных текстов; проанализированы заглавия англо-, немецко-, украинно- и русскоязычных календарных религиозных путеводителей с точки зрения их дискурсивной композиции.

Ключевые слова: религиозный дискурс, структура религиозного дискурса, дискурсивная композиция, религиозный текст, календарный религиозный путеводитель.

In this article the aspects of studying of religious discourse are considered as interdisciplinary phenomenon; different definitions of religious discourse are presented and its working scientific definition is offered; the relation between the notion religious discourse structure and discourse composition is established; components of discursive composition of religious texts are revealed; titles of Anglo-, German-, Ukrainian- and Russian calendar religious guides were analyzed, taking into account their discursive composition.

Keywords: religious discourse, religious discourse structure, discourse composition, religious text, calendar religious guide.

Розвиток релігієзнавства відбувався у різних сферах гуманітарного знання, кожна з яких розглядала його у власному ракурсі. Одна з цих сфер – дискурсологія, що витлумачує релігію через низку підходів, зокрема *комунікативний*, при аналізі категорії інакості (О. Ю. Кислякова), у теорії мовленнєвих жанрів (А. Й. Паславська, Г. О. Савін), у процесі виконання певних функцій (О. В. Бобирьова), з позицій прагматики (М. П. Ділай) та *когнітивний* – при зіставленні особливостей відображення мовних картин світу в текстах представників православ'я та п'ятидесятництва (О. О. Калиновська), у

процесі концептуалізації (О. Ю. Малафєєв) і категоризації (І. О. Шашков) навколишньої дійсності. У працях іноземних дослідників, зазвичай, спостерігаємо *критичний теолінгвістичний підхід* (Critical Theolinguistic Approach), заснований Й.-П. Ноппенем [8].

У ХХІ столітті до пояснення феномену релігії активно залучається метод дискурс-аналізу, за допомогою якого накопичуються емпіричні дані, історичні свідчення, психологічні спостереження, що стосуються віровчення. Останнє є предметом вивчення в теології – науці, яку трактують як тип світосприйняття, світогляду, науку про використання символів, знаків для залучення людей, “зв’язок людини з джерелом буття” [9:32].

Метою статті є характеристика дискурсивної композиції англо-, німецько-, україно- та російськомовних календарних релігійних путівників.

Завдання статті:

- розглянути аспекти вивчення релігійного дискурсу як міждисциплінарного явища;
- представити різні дефініції релігійного дискурсу та запропонувати найбільш коректне його науково вмотивоване визначення;
- установити співвідношення між поняттями *структура релігійного дискурсу* і *дискурсивна композиція*;
- виявити складники дискурсивної композиції релігійних текстів;
- проаналізувати дискурсивну композицію заголовків англо-, німецько-, україно- та російськомовних календарних релігійних путівників.

Сучасний етап вивчення релігійного дискурсу (далі – РД) характеризується тенденцією до його витлумачення як міждисциплінарного явища. Так, існує спроба представити його як *релігійний текст у ситуації реального спілкування* [10:119–121]; як *явище у соціолінгвістиці*, що “включає три багатократні змінні (multiple variables) (жанр “genre”, мову “language” та релігію “religion”) і три подвійні змінні (binary variables) (план “level”, темпоральність “time” та модальність “mode”)), які вирізняють автентичну мову та оброблену (authentic and distilled language) [11:1]; як *метафоричну мову в релігійному спілкуванні*, яка “має набір законів, етичних та

моральних цінностей (справедливість, краса, любов, доброта), що закладають основу держави” [12:43]. Особливості релігійного дискурсу ґрунтовно проаналізовано у працях словацького вченого Й. Містрика [13], польської дослідниці М. Войтак [14] та американських соціолінгвістів, які розробили теорію “мовних кодів малих соціальних груп” [15]. У зв’язку з такою постановкою проблеми можемо говорити про становлення нової міждисциплінарної науки – лінгвотеології.

Лінгвотеологію, або теолінгвістику, розглядають як “науку, на меті якої є встановлення зв’язку, проміжної ланки, з однієї сторони, між релігією і лінгвістикою, а з іншої, – між лінгвістикою і теологією” [16:3]. У першому випадку йдеться про більш широкий спектр лінгвістичних досліджень загалом вірування у надприродну силу(и) як творця(ів), так правителя(ів) Всесвітом, тимчасом у другому – завдання “теології” полягає у вивченні природи Бога і релігійної істини зокрема [17:92]. Насамперед релігійна практика у фокусі лінгвістики представлена як “прагматика, контекст релігії [...], те, як ми пояснюємо використання мови релігії, що має свою систему” [18:4].

Свідченням цілісності лінгвотеології є також низка підпорядкованих їй напрямів, зокрема лінгворелігієзнавство, соціолінгвістика, психолінгвістика, лінгвокультурологія, етнопсихолінгвістика тощо. Так, з позиції лінгворелігієзнавства трактування релігійного дискурсу пройшло тривалий шлях: від спрощеного визначення як “дисципліни, що досліджує мову біблеїстів, теологів та інших осіб, які вивчають теорію релігії та практикуючих віруючих” [19:16], до глибшого науково обґрунтованого, – пов’язаного з виявленням взаємозалежності понять “теолінгвістика”, “релігійна мова”, “релігійний стиль” із церковно-релігійною картиною світу та мовною картиною світу, а тому як “науки, що виникла на перетині мови та релігії; розділу мовознавства, де вивчає релігійну мову у вузькому й широкому розумінні” [20:290]. Окремим питанням у цьому підході є тлумачення змісту складних місць святого письма доказами божественного походження й абсолютної істинності Біблії, так званої екзегетичності, яку в релігійно-філософському ракурсі науковці розглядають як “синтез пропозицій, проголошених віруючими будь-якої релігійної спільноти щодо певної проблеми [21:3], та дослідження теоретичних установок, які породжені міждисциплінарним синтезом

лінгвістики і специфічної евлогічної (хвалебної) риторики Євангелії, у якій, окрім послання Божого, повідомлено про життя та страждання Христа” [22:138; 23].

В аспекті соціолінгвістики сферу зв'язку релігії і мови пов'язують з “сукупністю тем, які складають зміст мовної діяльності у відповідній соціальній взаємодії” [24:25]. До таких осередків відносимо передусім засоби масової інформації, в яких релігійний дискурс представлено або 1) з релігійно-політичного погляду, або 2) з суто релігійного (спрямованого на вірянина чи вірян). У першому випадку релігійний дискурс можна розглядати як механізм впливу на мову командної діяльності, співпраці, дружніх стосунків у межах окремої спільноти з різними релігійно-політичними угрупованнями [25], дебати з соціально-моральних питань (статус батьківства, відмова від громадянського шлюбу тощо), вплив релігійної або політичної особи на відносини держава-церква (наприклад, співпраця між передвиборчою кампанією Джона Ф. Кеннеді та релігійною організацією “Протестанти та інші об'єднані американці” (Protestants and Other Americans United (POAU)) [25]), мовну політику невіршених протиріч у сфері християнського богослужіння “на тлі суперечностей українського православ'я із католицизмом” [26], політизацію релігійних питань суспільного життя держави; дискурс міжрелігійного діалогу як стратегію вирішення політичних конфліктів та врегулювання культурно-релігійних суперечностей між відповідними країнами [27:101] тощо. У другому – маємо на увазі розгортання релігійного дискурсу в межах окремого телевізійного каналу (CNL), цільовою аудиторією якого прийнято вважати вірян(ина).

Як об'єкт психолінгвістики, релігійний дискурс вивчають у плані а) формування “норми поведінки індивіда”, наприклад, моделі людської справедливості на основі божественної – у судочинстві [28; 29] та б) маніпуляції свідомістю користувача соцмережі, наприклад, через відповідну релігійну інформацію (статті, брошури, рекламу), опубліковану на релігійних сайтах, та здатність релігійної мовленнєвої діяльності адаптуватись відповідно до уяви й винахідливості користувача [30:201].

У лінгвокультурології релігійний дискурс представлено як свідому маніфестацію культурного розвитку природної можливості

моральної оцінки [31:10], як інформацію про релігійний, літературний і культурний стани певної країни у конкретну епоху та вплив його лідерів на формування культурно-мовних цінностей [32:168–170], а також як вид духовної діяльності людини, яка стоїть на одному щаблі з моральністю, мистецтвом, наукою та іншими феноменами духовної культури [33:447].

Етнопсихолінгвістика вивчає релігійний дискурс передусім як виявлення мови у її відношенні до взаємодії етнокультурних та етнопсихологічних чинників, зокрема “конфронтації між етнічними й релігійними меншинами у державах із різною культурою” [34:24].

Спираючись на такий широкий міждисциплінарний характер релігійного дискурсу, пропонуємо робоче його визначення як об’єкта лінгвотеології, під яким розуміємо зв’язок релігійної та мовної картин світу; зміст мовленнєвої діяльності у відповідній соціальній взаємодії, зокрема засобах масової інформації; формування релігійної норми поведінки маніпулятивними засобами; співвідношення релігійної мови з феноменами духовної культури, маніфестацію культурного розвитку моральної оцінки та відображення релігійної мови в колективній свідомості етнічних груп.

Одним із проблемних питань при визначенні будь-якого типу дискурсу є нашарування понять “дискурсивна структура”, яке прирівнюють до рівня моделі дискурсу (в іноземних джерелах, зокрема, “discourse sketch”/ “дискурсивний ескіз” із компонентами “story” (сюжет), “events” (події), “existents”/character and setting (персонажі та місце) та трьома основними рівнями структури: а) linguistic structure (мовний), б) attentional state component (фокус уваги при аналізі акустичних та інтонаційних особливостей), в) intentional structure (інтенціональний) [35]); “дискурсивний конструкт” – 1) моделювання, створення концептуальної конструкції дискурсу, яка експлікує його структуру [36:136], і 2) “динамічне, активно-пасивне символічне утворення, що є відображенням образу соціального об’єкта і підлягає інтерпретації в межах комунікації агентів соціального конструювання” [37:112]; “дискурсивна композиція”, яку розглядають у вужчому значенні, насамперед як 1) формально-структурну характеристику мовлення [38], 2) жанрову форму [36:139]; 3) категорію викладу письмових текстів (розповіді, опису, експозиції та аргументації) [39].

Оскільки “підґрунтям моделювання може бути гіпотеза, перевірка якої потребує накладання моделі на оригінальний об’єкт і експериментальну діяльність [...], то дискурсивний конструкт не може бути моделлю, оскільки повністю тотожний із оригіналом” [40:386]. Дискурсивна ж структура є досить широким поняттям, яке стосується не обов’язково релігійного дискурсу, адже не завжди в останньому містить сюжет й інші складники, зазначені вище. Тому у дослідженні будемо послуговуватися терміном В. І. Карасика “дискурсивна композиція”, яку розуміємо як послідовність викладу інформації (заголовок, вступ, основну частину, кінцівку), властивої кожному із видів релігійного дискурсу, і яку будемо враховувати при моделюванні структури релігійного типу дискурсу на а) мікрорівні (в аспекті когерентності) та б) макрорівні (у плані ширшого значення дискурсу, частково співвіднесеного з поняттям дискурсивної структури) [41:9].

Так, попри традиційну з позиції філософії мови думки щодо поділу мови на ту, яка стосується емпіричного та транс-чуттєвого світу [42], нещодавно сформульовано гіпотезу про існування єдиної так званої “мови Абсолюту” (Absolute Language), яка охоплює два типи релігійного дискурсу: 1) описовий / descriptive / existential (висловлювання-факти щодо значення тих слів, які вказують на історичні події, та тих, що інформують про те, якими є речі насправді) і 2) прескриптивний / prescriptive / injunctive (висловлювання-дії щодо моралі; наказ, заборона, настанова) [43:133]. Відповідно до цієї теорії, Дж. Граймс розглядає структуру релігійного дискурсу як “комплексну дворівневу мовну систему, де першому рівню властиві “буквальні висловлювання” (literal expressions), що називають факт існування надприродної сили, а другому – так звана “непряма мова” (символічна та образна) [43:135]. Усі ці висловлювання групуються в релігійному дискурсі у сегменти – кореляти структурної варіації дискурсу, які маркуються відповідними структурними елементами. Упорядкування цих сегментів значною мірою залежить від когерентності, яка є “генератором структури та смислу дискурсу” [44:32], і тематичних блоків як інформантів повідомлення, смислове наповнення якого допомагає сприймати і застосовувати текстову інформацію, включаючи роз’яснення віровчення та переконання реципієнта в його істинності через трактування Святого Писання і роздуми про Бога, питання транслюдської реальності щодо божественного начала кожної

істоти та явища, низку цілей (роз'яснення суті гріховності для її уникнення, вказівки на страждання, опис добродіянь, які оберігають та допомагають протистояти слабкості, заклик до каяття, єднання, вміння аналізувати та робити власні висновки, етичність, життєве переконання “кредо”, моральність).

Дискурсивна композиція РД на **мікрорівні** передбачає його сегментацію на складові (епізоди у письмових релігійних текстах та групи реплік в усних релігійних повідомленнях), де спостерігаємо тематичну, референційну (єдність учасників), подійну, часову та просторову єдність із відповідним когерентним маркером, послідовність викладу яких зумовлена вступною, основною частинами та кінцівкою. Між цими фрагментами релігійної інформації наявні особливі межі у вигляді паузи і ритуального обряду (в усному проповідницькому виді РД), графічних маркерів (у письмовому, зазвичай релігійно-популярному виді) та спеціальних лексичних засобів: послідовних знакових одиниць, так званих дискурсивних структурних елементів, (discourse structure element = discourse labeler [35]), відмінних від дискурсивних маркерів (discourse markers/cue phrases/cue words/discourse connectives/discourse particles), які вказують на вид та впорядкування супровідної інформації і залежать від а) орфографічних маркерів / orthographic markers (кома, крапка, знак оклику, колонка, подвійна колонка, параграф, абзац, шрифт (Orthodox – набір шрифтів, передбачуваних для верстування Богослужійних текстів)); б) типу вживання (sentential/pragmatic/discourse); с) позиції (beginning/middle/end) [35:21].

Наприклад, послідовність викладу інформації структурно клішованого календарного релігійного путівника (далі – КРП) розпочинається із “заголовка” із синтаксичною компресією на зразок “*Feiert Jesus! – today*” (двомовність як символ того, що об’єднує всіх), зазвичай, схожим на один із різновидів релігійного гасла (religious banner), властивого релігійним буклетам, транспарантам, плакатам, листівкам, зокрема директивного “*Join us on Sunday! Jesus Calling!*” та декларативного “*Faith is a Journey, not a Destination!*” (висловлювання із негативною конотацією щодо протесту проти війни конфесій типу *God is too big to fit onto one Religion!* не виявлені у дослідженні). Зауважимо, що у дуальному підході до аналізу “заголовку” [45], дотримуємося теорії щодо бачення його як “підтексту

єдиного позначуваного ним тексту, між якими існують точки, що породжують повідомлення” [46:6-7], а не як “самостійного висловлення (мета-тексту)” [45:180].

Тематичну єдність епізодів текстів КРП забезпечує темпоральний дискурсивний маркер заголовку (типу “365 days of faith”, “31 rays of hope”, (метафорично місяць), “15 Minutes a Day with God”, “Лучи Света на каждый день 1992”, “365 днів удачі”), оскільки має безпосередню ключову часову прив’язку (сегментацію на рік, місяць, день) до позначуваного ним тексту КРП *Andachtsbuch/Devotionals/Meditations/Релігійного Календаря*, яка впливає на датування епізодів (наприклад, 6 січня), що в свою чергу зумовлює відповідний релігійний період епізоду (ідентифікація Різдва свят у вступі), релігійну подію (народження Ісуса Христа у вступі), та відповідну тематику (в основній частині Навечеріє Рождества Христова), яка забезпечує загальну цілісність КРП, оскільки може переходити з одного епізоду в інший (в епізодах іншого типу можлива тематична розповідь про Божих посланців, силу віри, традиції (віросповідання), притчі, слово пастиря, духовні закони, коріння свята, неперехідні цінності, святи, пісні страви, у хвилини одкровення, алфавіт віри, лікар тіла і душі), перериваючись словами (*Закінчення 2 січня*) із відкритою кінцівкою епізоду КРП. Остання не містить апеляції у вигляді експліцитного спонування читача до дії, питання чи заборони, натомість характеризується наративною інформативністю, наприклад, у КРП “С верой в душе 2014” епізод “Рождество Христова” (з 7–11 січня) закінчується словами “Святитель Иоанн Златоуст называет этот великий день источником всех остальных праздников христианских, праздником честнейшим и важнейшим”.

Тимчасом у КРП “Лучи света на каждый день 1992 г.” [51] знаходимо референційну єдність (ідентифіковано адресата/читача у кожному епізоді в апелятивній кінцівці, маркованій особливим графічним маркером “МИМОХОДОМ” із орфографічним маркером “двокрапкою”, після якої слідує звернення до читача (“Каждый день жизни прибавляет частицу мудрости, если мы ходим со Христом” – за 26 Мая); заперечним реченням (“Мы не можем ждать милостей от природы после того, что мы с ней сделали + Одна неисправленная ошибка приносит за собой еще двадцать”)(епізод “Грех калечит людей” за 9 Апреля), риторичним запитанням (“Имеет ли смысл лить

воду на чью-то мельницу, если она ветряная?” (епізод “Жадность несет смерть” (за 6 Іюня)), наказовим реченням (“*Читайте Св. Писание регулярно, и вы скоро поймете сколько жизненной силы, нужной человеку, содержит оно*” (епізод “*Инквизиция проглядела*” – за 3 Ноября)). В україномовному “*Православному календарі 2014*” [52] кінцівка залежить від тематики епізоду: а) приурочені релігійному святу такі епізоди не містять апеляції до читача, оскільки складаються із низки перехідних молитов із можливим кінцевим “*Аміль*” чи “*Господи Благослови!*” або псалмів; б) епізоди із довільною тематикою типу “*Чи може самотність бути покаранням за гріхи?*” (за 4–6 листопада, с. 324–326) закінчуються імпліцитним апелятивним реченням “*Так що Богу треба дякувати, що Він від падіння оберігає*”.

У російськомовних календарях не виявлено нумерації сторінок, натомість україномовному вищеописаному календареві вони властиві – загалом 383 сторінок.

Між “заголовком” як базовим елементом дискурсивної композиції позначуваного ним тексту РД (у нашому випадку КРП), “вступом” та “основною частиною” існують дискурсивні структурні елементи, так звані “точки, що породжують особливі повідомлення” [46:6–7], які маркують додаткову інформацію (зазвичай, не релігійної тематики). До таких належить:

1. “Ремарка” типу а) “*Meinen Eltern in Dankbarkeit gewidmet!*” (на 1 чи 2 сторінці у *Andachtsbuch*) – присвята автора тексту, зазвичай, члену родини, товаришеві або наставнику; б) “*Nur zur kostenlosen Verteilung!*” у *Andachtsbuch* та “*Permission is granted to reproduce this book only on the condition that it is not sold or distributed for financial gain but solely distributed for the glory of God and the edification of His people*” у *Bible Promises* [49] – висловлюється вдячність автора тексту за інформацію про некомерційність продажу відповідного матеріалу (власне, з орієнтацією на незаможного адресата); в) “*Об астрономических сведениях, помещенных в календаре*”/ “*Пояснения до астрономічної частини календаря*” та “*Как узнать время восхода и захода Солнца*”/ “*Схід і захід Сонця*” в російськомовному КРП “*С верой в душе 2014 та україномовному*” і “*Православний календар 2014*”.

2. “Рекламне повідомлення” у вигляді списку інших не релігійних типів календарних путівників (на 2 сторінці), зокрема у

“Православному календарі 2014” – це “Ангел-охоронець. Календар” (календар імен), “Жіночий календар”, “Рецепти від Оксани. Календар”, “Сад-Город”, “Салати. Календар”, “Сімейний календар”, “Травник. Календар (Земна)”, “Цілитель.Календар”, “365 днів удачі”, проміжна реклама яких періодично з’являється у основній частині у вигляді заголовку “Збери свою колекцію” та ілюстрацій до відповідного рекламованого типу календаря.

3. “Національно-марковане часове повідомлення” про *“Схід та Захід сонця по зонах України / Росії”* (з уточненням київського/московського часу для міст України / Росії на 2 сторінці) у всіх російськомовних та україномовних православних КРП, детальне роз’яснення яких міститься у супровідних або кінцевих таблицях (на останніх сторінках календаря) і функціонує як певний часовий маркер усього тексту. Наприклад, у *“Православному календарі 2014”* вступна інформація *“Моменти сходу і заходу Сонця та Місяця, наведені в календарі, обчислені для Києва (30,5 градуса східної довготи і 50 градусів північної широти)”* та дві супровідні таблиці *“Поправки на Схід та Захід Сонця для різних місяців та зон (у хв.)”*, *“Міста України по зонах та уточнення на київський час”*.

Окрім релігійного гасла текстам КРП властива вербалізація “заголовку” у формі “збірної релігійної цитати” (*“Hoere Israel! Der Ewige ist unser Gott, der Ewige ist einzig! / Hoere Israel! Der Herr ist unser Gott, der Herr ist eingig!”*) або “монокомпонентної власної релігійної назви – теоніму” (*“Sanna”*), які вказують на широкий релігійний контекст та можливу гендерну ідентифікацію, зокрема у німецькомовному давньому релігійному *“Hanna: Gebet- und Andachtsbuch für israelitische Mädchen und Frauen”* [47]. Тимчасом сучасному *Andachtsbuch* властива біблійна цитата із посиланням типу *“Lebt immer mehr aus der Gnade unseres Herrn Jesus Christus”* [2. *Petrus 3, 18*] та зображенням людини біля струмка [48] або ж відсутній заголовок як свідчення “інтимізації” сакрального слова.

Певним відхиленням від стандартної дискурсивної композиції КРП вважаємо тексти *Bible Promises for you, us, woman, fathers, mothers* – на зразок тематичної щоденної біблійної цитати, відмінні від попередніх відсутністю коментаря роз’яснення, де особовий дискурсивний маркер заголовку задає не часову як у попередніх текстах, а референційну єдність (уся релігійна інформація

опосередкована довкола образу матері, батька тощо в біблійному контексті). Про актуальність цього типу КРП свідчить нещодавно спеціально адаптована програма для Android *IPhone Bible Promises For Every Day* (2013) сайт *Daily Bible Promises* [49].

Тематична вступна єдність КРП забезпечується прив'язкою всієї інформації тексту до дати – часу сходу та заходу сонця, тривалості відповідного дня, наявності можливого посту, імен святих і мучеників) “*С верой в душе 2014*” [50], що представлена графічними маркерами (різного виду, розміру та шрифтами), і особливим клішованим просторовим розміщенням для швидкого запам'ятовування читачем базової релігійної інформації, з якою тісно пов'язана супровідна основна частина із прескриптивною настановою – глибоким обдумуванням певної релігійної тематики/проблеми, вираженої нарративним висловлюванням для ілюстрації біблійної притчі, розповіді з життя простих або відомих людей (артистів, письменників, політиків) з елементами аналогії, протиставлення, догматичним посиланням (2. Petrus 3, 18) та висловлюванням роз'яснювального характеру (біблійні трактування із роздумами про “вічні істини, інтерпретацією смислів Біблії, дефініції окремих релігійних понять).

Особливе *подвійне темпоральне дублювання* Юліанським стилем у вступі властиве православному КРП “*С верой в душе 2014*”, тоді як у “*Православному календарі 2014*” [52] маємо дублювання по п'ятидесятниці (наприклад, Понеділок 16-ї седмиці по п'ятидесятниці – це 22 вересня), а також вступну ілюстрацію тематичного іконопису, наприклад, “*Благовіщення*” (7 квітня, с. 106), “*Різдво*” (7 січня, с. 13), “*Хрещення*” (19 січня, с. 25), “*Стрітеня*” (15 лютого, с. 53), “*Благовіщення*” (7 квітня, с. 106), “*Вербна Неділя*” (13 квітня, с. 112), “*Воскресіння Христове*” (20 квітня, с. 119), “*Вознесіння Господнє*” (29 травня, с. 159), “*П'ятидесятниця*” (8 червня, с. 170), “*Преображення Господа Бога*” (19 серпня, с. 244), “*Успіння Богородиці Діви*” (28 серпня, с. 253), “*Воздвиження чесного і животворчого Христа*” (27 вересня, с. 284), “*Введення в храм Діви Марії*” (4 грудня, с. 355).

Спостереження над текстом КРП типу *Andachtsbuch* показали взаємозв'язок дати у вступі (*1. Januar – Neujahr*) з відповідною біблійною цитатою або молитвою, яку маркують періодом та часом необхідного прочитання (*Morgens: 1. Mose 1–3 та Abends: Matthäus 1/*

SA 8.27 SU 16.24), оскільки відповідна супровідна цитата священнослужителя або псалом (у основній частині) типу “*Verlass dich voll und ganz auf mich, deinen Gott! Hosea 12,7b (Hoffnung für alle)*” супроводжується коментарем ідентифікованого автора “*Das Jahr 2012 liegt vor uns wie ein verpacktes Geschenk ...*” та кінцевою апелятивною частиною у вигляді окличного речення “*Und sollten wir zwi schendurch „abstürzen“, so werden wir niemals tiefer fallen als in Gottes Hand! Eli Diez-Prida*”) або риторичного запитання (*Hast du dich heute schon von diesem Brot ernährt? Adam Schiller*) [48].

Отже, при моделюванні релігійного дискурсу на мікрорівні, слід враховувати дискурсивну композицію релігійних текстів, що розглядаються у його рамках як послідовність викладу релігійної інформації через заголовок, вступ, основну частину, кінцівку, які сегментують текст на епізоди в письмових релігійних текстах і між якими спостерігаємо тематичну, референційну (єдність учасників), подійну, часову та просторову єдність із відповідними когерентними маркерами. Зокрема, у текстах типу КРП одним із перших елементів, що організує послідовне його прочитання як цілісного релігійного тексту, тобто зумовлює його дискурсивну композицію, виступає “заголовок”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кислякова Е. Ю. Коммуникативная категория инакости в религиозном дискурсе / Е. Ю. Кислякова // Известия Пензенск. гос. пед. ун-та им. В. Г. Белинского : [наук. журн.] / [отв. ред. М. С. Слободяник]. – Пенза : ПГПУ им. В. Г. Белинского, 2012. – № 27. – С. 37–40. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnaya-kategoriya-inakosti-v-religioznom-diskurse>.
2. Паславська А. Й. Монолог про Декалог: між культурами, релігіями та мовами / А. Й. Паславська // Матеріали конф. [“Людина. Комп’ютер. Комунікація”] / [відп. ред. Ф. С. Бадевич]. – Львів : Вид-во Нац/ ун-ту “Львівська політехніка”, 2010. – С. 51–56.
3. Савин Г. А. Коммуникативные стратегии и тактики в речевом жанре современной православной проповеди : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.01 / Геннадий Александрович. – М., 2009. – 207 с.
4. Бобырева Е. В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, стратеги (на материале православного вероучения) / Елена Владимировна Бобырева. – Волгоград : Перемена, 2007. – 375 с.
5. Ділай М. П. Лінгвопрагматика англійських протестантських проповідей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Ділай Маріанна Петрівна. – Львів, 2013. – 22 с.
5. Калиновская О. А. Картины мира и речевого поведения в текстах представителей православия и пятидесятничества: сравнительный анализ / О. А. Калиновская // ŽMOGUS KALBOS ERDVĖJE : The Proceeding Edition of Scientific Articles. – N. 3 (8). – Kaunas : Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities Department of Foreign Language, 2003. – P. 77–85. – Режим доступу : <http://filologija.vukhf.lt/3-8/skirmante.htm>
6. Малафеев А. Ю. Современная православная проповедь и общественная лекция: лексика и прагматика / А. Ю. Малафеев // Вестник Сургутск. гос. пед. ун-та / [отв. ред.

- Н. В. Коноплина]. – Сургут : СурГПУ, 2011. – № 9. – С. 307–315. 7. *Шауков И. А.* О подходах к исследованию категории религиозный дискурс / И. А. Шашков // *Studia Linguistica*. – 2011. – Вып. 5.(2). – С. 483–488. – Режим доступа : http://www.philology.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/483_487.pdf 8. *Noppen Van J.-P.* Methodist Discourse and Industrial Work Ethic. A Critical Theolinguistic Approach / J.-P. Van Noppen // *Beigisch Tijdschrift vor Philologie Geschiedenis / Moderne Taalen Letterkunde*. – 73(Afl.3), 1995. – 693 с. 9. *Франк С. Л.* Духовные основы общества. Введение в социальную философию : [монография] / Семен Людвигович Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с. 10. *Богачевская И. В.* Религиозный дискурс как объект философско-религиоведческой рефлексии / И. В. Богачевская // *Культура народов Причерноморья*. – 2006. – Вып. 79. – С. 119–121. 11. *Holt R. A* Socio-Linguistic Approach to Religious Language / R. Holt [Электронный ресурс] / Ron Holt. – Australia : A JT, 2006. – Ch. VI. – Режим доступа : <http://ebooks.adelaide.edu.au//locke/john/l81u/complete.html>. 12. *Wittgenstein L.* Philosophical Investigations / Ludwig Wittgenstein. – N.Y. : John Wiley & Sons, 2010. – 592 p. 13. *Mistrik J.* Religijózny styl / Jozef Mistrik // *Stilistika I. – W.* : Opole, 1992. – S. 82–90. 14. *Войтак М.* Проявление стандартизации в высказываниях религиозного стиля (на материале литургической молитвы) / М. Войтак // *Стереотип и тв-во*. – 1998. – С. 214–230. 15. *Gumperz J.* Types of Linguistics Communities / J. Gumperz // *Readings in the Sociology of Language*. – Hague : Mouton, 1970. – S. 115–124. 16. *Шамарова С.* Актуальные вопросы исторической теологии / Светлана Шамарова. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. – 120 с. 17. *Плисов Е. В.* Конфессиональная дифференциация христианской лексики в немецком языке в толковом словаре (на материале немецкого языка) [Электронный ресурс] / Е. В. Плисов // *Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки*. – Петропавловск-Камчатский : КамГУ, 2006. – № 1. – С. 187–199. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/konfessionalnaya-differentsiatsiya-hristianskoy-leksiki-v-tolkovom-slova-re-na-materiale-nemetskogo-yazyka> 18. *Braun W.* Guide to the study of religion / Willi Braun. – London : Continuum, 2000. – 560 p. 19. *Гадомский А. К.* Теология: история вопроса / А. К. Гадомский // *Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. – 2005. – Т. 18. – Вып. 1. – С. 16–26. 20. *Гадомский А. К.* Религиозный язык – теология: история вопроса / А. К. Гадомский // *Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. – 2007 – Т. 20(59). – Вып. 1. – С. 287–292. 21. *Кадило А. М.* Проблема видимости у контексті взаємодоповняльності релігійного та наукового дискурсів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филос. наук : спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / А. М. Кадило. – К., 2005. – 22 с. 22. *Марков Б. В.* Знаки Бога: Риторика религиозного дискурса / Б. В. Марков // *Мысль: журнал Петербургского Философского Общества*. – 2006. – Т. 6. – № 1. – С. 137–148. 23. *Pernot L.* The Rhetoric of Religion / Laurent Pernot // *The International Society for the History of Rhetoric* / [ed. Marc van der Poel]. – 2006. – Vol. 24. – Issue 3. – P. 235– 254. – Режим доступа : <http://crab.rutgers.edu/~wftz/pernot.pdf> 24. *Гольберг И. М.* Религиозно-проповеднический стиль современного русского литературного языка: моральные концепты : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Инна Михайловна Гольберг. – М., 2002. – 242 с. 25. *McWilliams K. R.* Sentries of Separation: Dimensions of Discourse on The Religious Issue during the 1960 Presidential Election [Электронный ресурс] / Kevin R McWilliams : Thesis. – Columbia : Columbia University, 2013. – Режим доступа : http://history.columbia.edu/undergraduate/theses/McWilliams_Thesis.pdf 26. *Богачевська І. В.* Християнська нарративна традиція : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора филос. наук : спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / І. В. Богачевська. – К., 2007. – 22 с. 27. *Huber-Rudolf B.* Von Missionaren, Managern und Mediatoren – eine Typologie Interreligiöser Lerner / Barbara Huber-Rudolf // *Handbuch Interreligiöser Lernender. Gutersloher Verlagshaus* / [ed. Peter Schreiner, Ursula Sieg]. – Gutersloher, 2005. – S. 101–112. 28. *McGowen R.* The Changing Face of God's Justice: The Debate Over Divine and Human Punishment in Eighteenth-Century England / Randal

McGowen // *Criminal Justice History*. – Oregon : University of Oregon, 1988. – P. 63–98.

29. *Martschukat J.* The Religious Discourse on Criminal Law in England, 1600–1800: From a Theology of Trial to a Theology of Punishment / Martschukat J. // *Religion and Politics in Europe and the United States : Transnational Historical Approaches*. – Washington / Baltimore : Depkat, Volker, 2012. – S. 85–99.

30. *Karaflogka A.* E-Religion: A Critical Appraisal of Religious Discourse on the World Wide Web/A. Karaflogka. – USA: Equinox Publishing, 2007. – 224p.

31. *Downes W.* Language and Religion: A Journey Into the Human Mind: [монографія] / William Downes // . – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 280 p.

32. *Thompson J.* Missionaries to Malawi: Black Europeans or African Christians? / Jack Thompson // *International Bulletin of Missionary Research* [ed. by Jonathan J. Bonk]. – USA, Connecticut: Overseas Ministries Study Centre, 2000. – № 24(4). – P. 168–170.

33. *Культурологія. XX век: Словарь* : в 2-х т. / [сост. и гл. ред. А. Я. Левит]. – СПб. : Университетская книга, ООО “Алетейя”, 1997. – Т. II. – 447 с.

34. *Banchoff Th.* Religion and the Global Politics of Human Rights / Thomas Banchoff, Robert Wuthnow; [ed. R. Wuthow]. – Oxford : Oxford University Press, 2011. – 336 p.

35. *Grosz B.* Some Intonational Characteristics Of Discourse Structure. /Barbara Grosz, Julia Hirschberg // *Proceedings of the International Conference on Spoken Language Processing / The College of Information Sciences and Technology*. – Columbia : The Pennsylvania State University, 1992. – P. 429–432.

36. *Мясников И. Ю.* Коммуникативное моделирование прессы: жанровая структура издания как ключ к структуре его дискурса / И. Ю. Мясников // *Ветник Томск. гос. ун-та. – Серия : “Филология”*. – 2011. – № 3 (15). – С. 134–145.

37. *Климанська Л. Д.* Політичний дискурс соціальної проблеми як комунікативна технологія [Електронний ресурс] / Л. Д. Климанська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F8_doc.pdf 38. *Karasuk B. И.* О типах дискурса / В. И. Карасик, В. И. Шаховской // *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*. – 2000. – С. 5–20.

39. *Nordquist R.* Grammar and Composition [Електронний ресурс] / Richard Nordquist. – Режим доступу : <http://grammar.about.com/bio/Richard-Nordquist-22176.htm>.

40. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.

41. *Dijk T.* Discourse as Structure and Process / Teun A. van Dijk. – London : SAGE, 1997. – Vol. 1. – 356 p.

42. *Hirschberg J.* Empirical studies on the disambiguation of cue phrases / Julia Hirschberg, Diane Litman // *Journal of Computational Linguistics*. – USA : MIT Cambridge Pess, 1993. – Vol. 19. – Issue 3. – P. 43–49.

43. *Grimes J.* Problems and Perspectives in Religious Discourse: Advaita Vedānta Implications / John Grimes. – USA : State University of Ney York Press, 1994. – 213 p.

44. *Мойсеєнко С. М.* Прагматичне значення англійської комп’ютерної лексики, його структура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apfil/2011_2/Moiseienko.pdf

45. *Петрова Н. Г.* О некоторых особенностях заглавий поэтического дискурса акмеистов / Н. Г. Петрова // *Ветник Томск. гос. ун-та. – Серия : “Филология”*. – 2012. – № 10(125). – С. 180–183.

46. *Лотман Ю. М.* Семиотика культуры и понятие текста / Ю. М. Лотман // *Ветник Тарт. гос. ун-та. – Серия : “Филология”*. – 1981. – № 515. – С. 3–7.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

47. *Geiger A.* Gebet- und Andachtsbuch für israelitische Mädchen und Frauen / Abraham Geiger, Moritz Güdemann, Manuel Joël, Moritz Abraham Levy, Jacob Freund. – Breslau : Wilhelm Jacobsohn u. Comp. – 386 p.

48. *Literatur für ein Leben mit Zukunft!* Advent-Verlag Lüneburg! Andachtsbuch 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.advent-verlag.de/cms/cms/upload/buecher/pdfs/Andachtsbuch-2012-Leseprobe.pdf>

49. <http://dailybiblepromise.com/>

50. *Календарь “С верой в душе 2014”*. – К. : Пресса Украины, 2013.

51. *Календарь “Лучи света на каждый день 1992 г.”*. – М. : Протестант, 1991.

52. “Православный календарь 2014”. – Тернопіль : ТзОВ “Видавництво “Діана плюс книги””, 2014. – 384 с.

53. <http://www.crosswalk.com/devotionals/>